

HOSPITALIDAD.ES

Jesuitas social

SJM
SERVICIO JESUITA A MIGRANTES

entreculturas
ONG JESUITA PARA LA EDUCACIÓN Y EL DESARROLLO

ALBOAN

CARAVANES INVISIBLES

La caravana migrant i les persones migrants hondurenys a l'Estat Espanyol

Novembre 2018

"La situació al meu país és insostenible. No ens arribava per alimentar als meus fills. Vaig haver de venir a Espanya com vaig poder. Hi ha dies que no paro de plorar. Els enyoro molt, però no em va quedar alternativa."

Karla Patricia Flores, migrant hondurenya a Madrid

1. LA CARAVANA MIGRANT

A mitjan octubre de 2018 milers de persones convocades per xarxes socials van sortir d'Hondures cap a Mèxic amb la intenció d'arribar, encara que sigui caminant, fins als EUA. En el seu pelegrinatge, persones de Guatemala, El Salvador i Nicaragua s'han incorporat a la marxa. La caravana agrupa a unes 7.000 persones en total, amb un elevat nombre de dones i nens.

L'anomenada caravana migrant reflecteix una dinàmica que no és nova i que es va repetint en les últimes dècades en l'anonimat¹. La nostra mirada s'ha de dirigir a aquesta caravana, però també hem de fixar-nos en aquelles caravanes invisibles formades per milers de persones hondurenys que des de fa anys estan arribant a

¹ Encara que no hi ha xifres oficials, les més modestes estimen que 200.000 persones passen cada any per la frontera de Mèxic, mentre que hi ha organitzacions que consideren fins a 400.000.

l'Estat Espanyol, i també aquelles que queden retingudes en altres països i zones de la regió.

La caravana que es dirigeix als EUA ha cobrat un fort impacte mediàtic i atenció pública. A les elevades xifres de persones que la integren s'han unit les eleccions de meitat de legislatura en les quals el president Donald Trump ha utilitzat la migració -més en concret la caravana migrant i el "mur"- com a eix important de la seva campanya, plantejant un enduriment del control de fronteres i de la protecció internacional.

Després de més d'un mes de viatge, el gruix de l'èxode de migrants continua el seu camí cap als Estats Units amb dificultats titàniques, però també amb una fortíssima determinació. El trajecte està resultant molt dur i en condicions d'alta vulnerabilitat. S'han produït pressions del govern federal mexicà, repatriacions i detencions per part de les autoritats, i diverses desaparicions i segrestos de persones de la caravana (incloent-hi menors d'edat) a les mans de bandes organitzades.

El trànsit per Mèxic per arribar als EUA de milers de persones i famílies centreamericanes s'ha acabat convertint en un èxode per la dignitat, com a expressió i conseqüència de les causes que la provoquen.

Diverses institucions de la Xarxa Jesuïta amb Migrants Centreamèrica i Nord-amèrica² (RJM CANA) ha estat i segueixen acompanyant a la caravana en diversos punts, amb tasques articulades entre elles d'acompanyament, monitoreig i defensoria.

2. QUINA ÉS LA CAUSA? PER QUÈ ESTÀ PASSANT AIXÒ?

L'origen i gruix de la caravana són persones hondurenyes. Aquest petit país té 9,3 milions d'habitants i és un dels més complicats del món. Aquest fenomen deixa a la llum la trama política, social, econòmica i criminal que existeix darrere de l'èxode hondureny.

Com manifesta la Xarxa Jesuïta amb Migrants Llatinoamèrica³ (RJM LAC) creiem que el major responsable de l'èxode hondureny és un Estat amb dèficit democràtic, tant en el seu procés electoral⁴ comen la separació de poders públics. Un sistema polític amb alts índexs de corrupció i que afavoreix la impunitat, limita les llibertats públiques i persegueix a les persones defensores de drets humans. El creixement imparable dels nivells de desigualtat i empobriment situen a Hondures en els últims llocs de desenvolupament en el continent. Paral·lelament, la violència generalitzada és un drama quotidià al país. Les taxes d'homicidi, l'extorsió,

² La Xarxa Jesuïta amb Migrants de Centreamèrica i Nord Amèrica (RJM-CABELL BLANC) és l'articulació de més de 25 institucions de la Companyia de Jesús a Centreamèrica, Mèxic, Estats Units i Canadà que promou el treball compromès amb les persones migrants, desplaçades, refugiades, els seus familiars i altres actors de canvi en la defensa dels seus drets als països d'origen, trànsit, destinació i tornada.

³ "El èxodo destapa la trama", 25 d'octubre, 2018. La RJM LAC està present a 19 països del continent.

⁴ L'actual president, Juan Orlando Hernández, fou escollit el gener de 2018 en unes eleccions molt qüestionades nacional i internacionalment i sota sospita de frau.

l'amenaça, així com la falta de confiança en els cossos de seguretat, fan inconciliable la vida personal, comunitària, social i econòmica als pobles i ciutats d'Hondures. La pobresa i la por fa que la gent es mobilitzi. La caravana, per tant, és el rostre de les múltiples crisis que aguaiten a la regió.

- El PIB per càpita⁵ (ingrés mitjà del país) hondureny és de sol 5.800 USD/any. El de Mèxic és quatre vegades superior (20.600) i EUA deu vegades superior (62.000).
- A la pobresa del país s'uneix l'enorme desigualtat en la distribució dels ingressos. L'índex de desigualtat (de Gini⁶) és el més elevat d'Amèrica Llatina. Un 60,9% de la població viu per sota del llindar de pobresa i el 38,4% en condicions de pobresa extrema (INE Hondures).
- Una desigualtat similar es percep en termes d'accés a educació i a salut. En l'Índex de Desenvolupament Humà (que analitza salut, educació i ingressos) Hondures ocupa el lloc 133 de 189 països. L'11,1% de la població és analfabeta (INE Hondures).
- Després de Guatemala, Hondures és el país amb percentatges més alts de desocupació juvenil, en proporció del total de persones desocupades d'Amèrica Llatina (el 53%)⁷. Aquesta dada proporciona una idea de la magnitud del problema que enfronta la joventut en la seva cerca d'oportunitats laborals.
- Hondures és un país extremadament violent. El seu índex anual d'homicidis és un dels més elevats del món (56 homicidis per cada 100.000 habitants en 2016, a Espanya és de 0,7)⁸.

3. QUINA ÉS LA RESPOSTA DELS PAÏSOS?

Mèxic i Estats Units

El trànsit per Mèxic és llarg i molt perillós. Des de la frontera sud mexicana fins a la seva frontera nord hi ha uns 3.900 km. (des de Frontera Comalapa a Tijuana). Com assenyalava la Xarxa Jesuïta amb els Migrants LAC, l'enduriment de les polítiques migratòries de Mèxic i Estats Units, sumat a l'escenari de violència i criminalitat a Mèxic, ha fet de la ruta per aquest país la més perillosa d'Amèrica Llatina, i ha posat a la població migrant en una situació d'enorme vulnerabilitat, com a víctima d'agressions a la seva integritat física, psicològica i sexual.

Mèxic, país de forta emigració cap als Estats Units, exerceix no obstant això un fort control policial sobre les persones centreamericanes que travessen el seu territori. Segons dades de la Organització Internacional de les Migracions (OIM), entre gener i abril 2018, gairebé el 34% de les persones retornades als països del Triangle Nord Centreamericà (Hondures, El Salvador i Guatemala) van ser

⁵ Xifra estimada el 2018, Fons Monetari Internacional (FMI), "[Report for Selected Countries and Subjects](#)".

⁶ Banc Mundial, [cifras de Honduras](#). L'índex de Gini oscil·la entre 0 y 1 on 0 equival a completa igualtat.

⁷ [Panorama Laboral 2017, América Latina y Caribe](#), OIT.

⁸ [Indicador de homicidios intencionales](#), Banc Mundial, 2016.

expulsades des de Mèxic i el 46% des d'Estats Units. En el cas d'Hondures entre gener i abril de 2017 van ser retornades 15.450 persones, mentre que en el mateix període de 2018 han estat retornades 23.601, la qual cosa representa un increment del 52.8%. La incoherència de Mèxic és gran: el mateix que els passa a la població mexicana amb els Estats Units, passa a la població hondurenya amb Mèxic.

Als Estats Units, el president ha enviat tropes militars a la frontera i ha acusat als membres de la caravana de ser criminals i una per la seguretat del país. A més, ha suspès la possibilitat de concedir asil als qui entrin "il·legalment" als Estats Units. Les polítiques anti-immigratòries i de seguretat nacional promulgades pel govern de Trump posen en risc els acords universals i regionals sobre drets humans, protecció internacional, mobilitat i seguretat humana. Les respostes violentes i xenòfobes que proclama el president posen en crisi qualsevol relació equilibrada i qüestionen els acords consensuats entre els EUA, Mèxic i Centreamèrica.

Estat Espanyol

La realitat de la caravana migrant no és molt diferent del que ocorre entre Àfrica i Europa. Les polítiques migratòries a banda i banda de l'Atlàntic també estan presidides pel tancament de fronteres i la criminalització de les persones migrants. El focus és el fre a les arribades, però necessitem analitzar i comprendre bé els contextos i els conflictes subjacents, entendre per què la gent arrisca la seva vida en les rutes i dissenyar formes positives de gestionar les migracions, que potenciïn els seus efectes positius i minimitzin els impactes negatius.

D'altra banda, aquesta situació a Hondures està provocant un flux creixent d'arribada de persones hondurenyes a l'Estat Espanyol. Després d'Estats Units, Espanya és el segon estat de destinació de les persones hondurenyes que abandonen el seu país, seguit per Mèxic. En termes absoluts, l'emigració hondurenya se situava l'any 2017 en 725.000 persones, de les quals un 60% son dones. Segons dades de la Secretaria de Relacions Exteriors hondurenya, a començament de l'any 2018 una mica més de 100.000 hondurenys i hondurenyes viuen a l'Estat Espanyol, de les quals el 66% estan en situació administrativa regular, un 74% són dones i un 26% homes.

L'augment de població estrangera a l'Estat Espanyol el 2017 va ser liderat per tres nacionalitats: Perú (75,2%), Veneçuela (70%) i Hondures (67,4%). Un percentatge creixent de les persones hondurenyes que arriben al nostre país són persones amb necessitats de protecció internacional, persones que surten d'Hondures buscant simplement seguretat. Espanya és un dels estats on més persones hondurenyes sol·liciten protecció internacional, precedit solament per Estats Units i Mèxic. No obstant això, Espanya no és país per a refugiats hondurenys (ni vol ser-ho): al 2017, gairebé mil persones hondurenyes (970) van sol·licitar protecció internacional al nostre estat i encara seguien pendents de resolució 1.450 casos. Doncs bé, l'Estat

Espanyol solament va resoldre 30 d'aquests casos el 2017 y cap d'aquestes va obtenir l'estatut de refugiada o protecció subsidiària. És a dir, la totalitat de les sol·licituds van ser denegades.⁹

4. 5 PROPOSTES

La Companyia de Jesús a Espanya manté forts llaços amb les nostres germanes i germans a Llatinoamèrica, que han permès una doble presència. Per una part, els jesuïtes fa anys que acompanyen la situació centreamericana i el corredor migratori mexicà a través de les seves obres de cooperació internacional: Entreculturas i Alboan. Per altra banda, el Servei Jesuïta a Migrants d'Espanya¹⁰ (SJM Espanya) coneix de primera mà la realitat d'aquests fluxos al nostre país a través de l'acompanyament a comunitats migrants. A vegades, aquesta tasca s'estén coordinadament mitjançant els nostres homòlegs llatinoamericans. Des d'aquesta experiència formulem aquestes cinc propostes:

I. Atenció humanitària i protecció de les persones migrants centreamericanes

És fonamental atendre la crisi humanitària dels milers de persones migrants centreamericanes. El govern mexicà hauria d'aconseguir la prevalença del dret humanitari sobre les deportacions i altres eines de control migratori. És necessari entendre que la seguretat que està en joc és, principalment, la de les persones migrants en aquestes rutes. En cap cas s'hauria de separar als membres de les famílies migrants.

La solidaritat i el suport d'Espanya és necessari a través de la cooperació internacional, no obstant això aquesta ha estat la política pública més castigada durant la crisi (un 73% de retallada) i ha estat la més desatesa en aquests anys de recuperació del PIB.

II. Anar a l'arrel del problema: reconèixer les causes i els seus causants

L'èxode de persones hondurenques, salvadorencs i guatemalencs a través de les denominades caravanes posa en evidència la realitat dels països centreamericans quant a la feblesa dels seus Estats i democràcies a l'hora de garantir drets fonamentals per als seus habitants. És imperatiu que els governs centreamericans compleixin amb les seves obligacions constitucionals, així com urgeix la garantia de drets fonamentals a la seva població. Les elits econòmiques i polítiques centreamericanes han de ser qüestionades sobre la seva corresponsabilitat en aquestes crisis humanitàries de gran magnitud.

III. Canvi en el sistema d'asil de l'Estat Espanyol.

⁹ Eurostat.

¹⁰ Les entitats i delegacions que conformen la xarxa SJM Espanya són: Fundación Ellacuría (Bilbao), Fundació Migra Studium (Barcelona), Fundación San Juan del Castillo-Pueblos Unidos (Madrid), Asociación Claver (Sevilla), SJM Valencia, Asociación Atalaya Intercultural (Burgos), Centro Padre Rubio (Madrid), Fundación Red Íncola (Valladolid), Centro Lasa (Tudela), SJM Melilla i l'Institut Universitari d'Estudis sobre Migracions de la Universidad de Comillas (Madrid).

L'Estat Espanyol és el segon país de destinació de migrants hondurenys i es troba al capdavant dels països que més sol·licituds de protecció internacional reben per part de població hondurenya. En l'últim any, la totalitat de les sol·licituds d'asil resoltes van ser rebutjades. Aquesta situació no és congruent amb les condicions de violència al país -reconegudes pel mateix Estat Espanyol-. Demanem que les persones hondurenyes amb necessitats de protecció puguin accedir a protecció efectiva a l'Estat, com altres col·lectius que viuen situacions similars de persecució i violència als seus països.

IV. Promoure una cultura de l'Hospitalitat entre els pobles i els éssers humans

Aquesta Caravana en concret, i els moviments migratoris en general, constitueixen una oportunitat i una ocasió per compartir cultures i oportunitats, promovent l'hospitalitat, el diàleg i un espai d'inclusió. L'Hospitalitat ens permet entrar en contacte amb les nostres pròpies arrels, expressar la nostra solidaritat i acollir la riquesa del nou, per seguir recreant junts i juntes un futur esperançat i una societat més justa. L'Evangelí ("Vaig ser foraster i em vau acollir", Mt 25,35) ens anima a derrocar el nostre tancament i al canvi de mentalitat que la presència de les persones migrants requereix.

V. Contemplar la migració com una oportunitat i un dret

La migració ha estat una font de riquesa i d'oportunitats al llarg de la història de la humanitat. Instem als Estats a potenciar els efectes positius de les migracions, com s'ha demanat al III Fòrum Iberoamericà de Migracions i Desenvolupament (octubre 2018, Guatemala), al Fòrum Social Mundial de Migracions (novembre 2018, Mèxic) i com recolliran els Pactes Globals de Migració i Refugi que se signaran al Marroc el pròxim mes de desembre.

"La migració ha sigut part de l'experiència humana a través de la història, i reconeixem que ha sigut una Font de prosperitat, innovació i desenvolupament sostenible en el nostre món globalitzat, i aquests impactes positius poden ser optimitzats millorant la governança de la migració". (Esborrany final Pactes Globals de Migracions, juliol 2018)

"Un altre model de marc migratori i de desenvolupament a la regió és possible". (Fòrum Social Mundial de Migracions Mèxic, 2018)